

Rudolf
Värnlund

MAN BYGGER ETT HUS

 SAGA
EGMONT

Rudolf
Värnlund

MAN BYGGER ETT HUS

 SAGA
EGMONT

Rudolf Värnlund

Man bygger ett hus

SAGA Egmont

Man bygger ett hus
Omslagsfoto. Shutterstock
Copyright © 1938, 2019 SAGA Egmont, an imprint of Lindhardt og
Ringhof A/S Copenhagen
All rights reserved
ISBN: 9788726329094

1. E-boksutgåva, 2019
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

1.

Men Herbert Folkesson kunde aldrig glömma att brodern, Folke, hade gått bort. Det var just detta: att han gått bort. Egentligen tänkte han sig inte begreppet död, med allt som föregick och omgav detsamma, sjukdom, läkare, avtynande, den sista intensiva kampen för att vidmakthålla livsgnistan, och sedan *döden*, döden och begravningen, blommorna, prästen, de sörjande. Då han rannsakade sig själv, vilket han ofta gjorde, på ett opersonligt sätt — som om han såg sig själv utifrån — fann han att han inte kände något av den omedelbara smärta man vanligen föreställer sig måste uppstå efter en brors död; han hade inte känt någon den första tiden, han kände ingen nu tre år efteråt — de två bröderna hade levt för långt ifrån varandra, och med allt för olika intressen, för att han skulle kunna känna sorg. Nej, det var själva försvinnandets faktum, en människas upphörande i tiden och rummet, som liksom hypnotiserat honom, och som han fortfarande inte kunde komma i fråga: det var som om brodern hade lämnat ett tomt hål efter sig, ett ingenting, som han alltjämt stirrade in i, lika förvirrat som den första tiden, som sög till sig hans medvetande, splittrade det, upphävde det nästan, och upplöste hans tankar i ett obestämt famlande i ett mörkt, begreppslöst ickevara. Det kom honom ofta att tänka på att det funnits miljoner och åter miljoner människor som inte heller *voro* längre. Då han stod och talade med någon kunde det helt omotiverat falla honom in: den här individen ska vara *borta* en gång. Ibland, när han inte tyckte om människan, som just *då* väckt tanken, föreföll det honom så lustigt att han

log förvirrande, att han log som om han kände till en hemlighet om den andre och funderade på ett chockerande avslöjande; men i stort sett kastade den egendomliga vanan en sällsam skymningsdager över hela hans själliv, han kände och handlade under påverkan av en obestämbär melankoli, ständigt närvarande i hans inre som lugnvattnet under ytans tillfälliga krusningar.

Under senaste halvåret hade han utbildat en vana, som väckte hans självironi, men också roade honom så att han fortsatte den, hur barnslig den än var. Då han anlände till kontoret om morgnarna bytte han ut kavajen mot svalrocken på ett omständligt, dröjande sätt, och tänkte därvid högtidligt: "En gång kommer den här kroppen inte att finnas längre — det är onekligen en fin kropp, det är trevligt att ge den vad den behöver — men en gång ska den upphöra att existera liksom alla andra." Han smålog fundersamt road under ceremonien. Han älskade att föreställa sig själv såsom fullkomligt illusionslös; han tyckte faktiskt om att veta att han tvivlade på allt, och i synnerhet på att livet, hans eget eller livet i allmänhet, hade någon mening eller högre värde än det som de tillfälliga njutningarna skänkte. Men det fundersamma småleendet avslöjade ett källarvåningstvivel, ett under det medvetna, och skarpt prononcerade tvivlet, dröjande misstroende mot sanningen i själva tvivlet: någonting i hans innersta tycktes alltid berett att säga: vem vet i alla fall — det kanske är bara lögn det där att man dör. Kanske Folke inte var död. Ja, kanske han levde någonstans utan att synas. Vem kunde påstå att livet, ens den mänskliga tillvaron, inskränkte sig bara till just det som ögat *ser*? Han visste mycket väl att dessa vaga reflexioner, om förnimmelserna ens kunde kallas så, voro reminiscenser från läsning. Under sin läshungrigaste period — tjugoårsåldern, då man kan blanda marxism och krapotkinsk idealism, spencerska,

schopenhauerianska och nietzscheanska tankegångar, och tro att man har en livsåskådning — hade han liksom de flesta av sin generation snuddat vid teosofin och grubblat över reinkarnationens möjlighet. Han grubblade inte längre, han trodde han lämnat frågorna och frågandet bakom sig, han ville inte göra någon idé till sin, han fann det meningslöst att ha en idé om någonting, helst om tillvaron; men just därför hade han kommit till denna benägenhet att tänka sig — tänka liksom med en själslig axelryckning — alltings *möjlighet*. Man kan inte göra en dylik inställning till en livssak. "I grund och botten spelar det ju heller ingen roll vad man tänker", tänkte han, "det är bara en hjärnans lek, en vana vi fått därför att vi behärskar en massa ord." Tanken roade honom, den kom allting att verka putslustigt.

2.

Kontorschefen och kassören i en person, herr Lund, byggmästaren Klassons buffert mot påträngande fordringsägare och utslitna ombud i växelaffärer, tyckte inte om sättet varpå Herbert ömsade kavajer; det låg någonting misstänkt i de där dröjande rörelserna och det fundersamma leendet. Han böjde ner huvudet, tittade misslynt över sina guldbågade glasögon och stod sysslolös, såsom en stum anklagelse, under hela ceremonin. En dag kunde han inte hålla sig längre.

— He, utbrast han, ni tycker visst inte vidare bra om den här platsen, ni Folkeson!

Herbert svarade:

— Jo då. Ungefär lika mycket som ni att se mig på'n.

Den gamle mannen grymtade, och fick den plågat irriterade minen hos en som gärna vill, men inte vågar, eller anser det under sin värdighet, börja ett gräl. Han slog sig ner på sin plats och rotade nervöst i papperen på bordet. Herbert betraktade honom uppifrån, såg genom det tunna, gråsprängda håret på huvudsvålen, vilken lyste blankt röd som om den pinats för mycket av kamning och borstning. Han tänkte: "Det är en gammal man, han kommer snart att försvinna." Och plötsligt frågade han helt vänligt:

— Tror ni på själavandringen, herr Lund?

Herr Lund såg upp, men samtidigt föll hans haka ner, lämnande munnen vidöppen, som glömde han för ett ögonblick det han annars lade in medveten ansträngning i: att hålla ihop sig själv, sina drag utåt.

— Vad sa ni jag tror på, va', frågade han.

— Jag sade inte *att* ni tror på nånting, svarade Herbert svagt leende, jag undrade *om* ni —

Lian avslutade inte meningen. Det var inte något trick av honom — mitt i meningen insåg han bara hur absurt det var att fråga — men det verkade som ett trick på det sättet att det stärkte den osäkerhet herr Lund alltid kände gentemot honom.

Han tyckte inte om Herbert Folkeson, stundom avskydde han honom rent av, han kände en äldre, lite pedantisk, ständigt trälände mans antipati mot en yngre, vars strålande hälsa, kraft och suveräna nonchalans oavbrutet påminner honom om hans egen svaghet och trældom. Om han velat avlägsna Herbert från platsen skulle han inte lyckats — byggmästaren hade fått för sig att Herberts hämningslösa sätt att ibland yttra de fräckaste saker berodde på frank framåtanda, en egenskap han beundrade, emedan han trodde sig själv äga den — men han inbillade sig att han skulle kunna. Och bara inte ville. Ja, detta var en av de föreställningar som kom honom att visa en viss värdighet gentemot den yngre mannen. Men om någon frågat varför han, trots sin antipati, inte ville ha bort Herbert skulle han inte kunnat klargöra det, han skulle gett det stereotypa svaret, som han ofta gav sig själv: "Jag är inte sån att jag vill ta brödet ur munnen på en annan." Allt som hörde samman med försörjningen var något heligt för honom, tillvarons egentliga mening var att man försörjde sig. Han tänkte inte på att skapa nyttigheter, att odla säd eller potatis — allt sådant var främmande för honom, han visste inte ens något om produceringen av det byggnadsmaterial han själv, såsom Klassons ombud, rekvirerade — men den människa som alltid kunde sörja för att han hade mjöl och potatis, det vill säga livets nödtorft, i sitt hem, den var i hans ögon en bra människa; och ju mera

han på ett anständigt sätt kunde föra från tillvarons stora visthusbod till sitt eget hem, desto bättre människa var han. När han talade om "dåliga" människor menade han alltid slappa, ambitionslösa karaktärer, människor som inte "skötte sig". Det djupaste allvaret i hans natur — och han var en *mycket* allvarlig man — kom fram då; han kunde inte se några försonande drag hos en individ som inte "skött sig", knappast ens sjukdom var någon ursäkt för misslyckande i tillvaron. Själv hade han lyckats, ansåg han. Han hade skaffat sig ett litet nätt hem, en anständig, sparsam och presentabel hustru, och tre barn, vilka han gett en god uppfostran, och väntade sig mycket av. Då han överhuvud taget funderade över sitt liv, trodde han att han viljemässigt levt i dessa avsikter ända sedan sin barndom. Och det var ännu en av de föreställningar som kom honom att visa värdighet.

Under de sex år Herbert arbetat hos Klasson hade Lund då och då invigt honom i sitt förtroende, inte så att han egentligen talat mycket om sig själv, eller de sina, ty han hade inte många ord till sitt förfogande, men så att han plötsligt meddelat Herbert någon av sina framgångar. Det hände bara när han på något sätt kände sig högtidlig. En dag meddelade han att äldste pojken tagit studenten. Två år senare hade äldste pojken fått en bra plats på ett försäkringskontor. I samma veva fick han in dottern, som kom näst i fråga om ålder, på posten; det var också en bra plats: en flicka vid posten har sin framtid klar även om hon inte — hm — skulle bli gift, vilket naturligtvis vore det naturligaste för en flicka. De där två framgångarna kom honom att fundera mycket på den yngste sonens framtid, han övervägde om han inte skulle kunna hålla honom på högskolan. "Tänk om han kunde bli ingenjör", sade han andäktigt. I det där, att "vara ingenjör", såg han egentligen ingen verksamhet, det innebar främst ett socialt

avancemang; titeln ingenjör klingade bättre än kontorschef, kamrer, prokurist, den vittnade om en föregående och betingande god ambition hos honom själv. Då han funderat en tid, det vill säga räknat inom sig, räknat tillsammans med sin hustru, gick han in för saken; och en dag meddelade han Herbert i förbigående att yngste sonen skrivit in sig på högskolan. Han hade två röda fläckar på sina grå, slappa kinder, den dagen, två röda fläckar, vittnande om en ovanlig och stark sinnesrörelse, en djup och berättigad stolthet. Och det var som om sinnesrörelsen gjort honom skarpsynt, eller som kände han sig med ens placerad i en högre ställning, så att han kunde se Herbert ovanifrån, se honom bättre, klarare, ty han sade plötsligt:

— Hm, hm, vet ni Folkeson, jag tycker ni borde gå in med större intresse för ert arbete, ni sitter här som — som — ja, som om det bara var tillfälligt!

3.

Men herr Lund hade ett hemligt liv också — tjugotre minuter varje dag.

Om man bortser från några skamset brådskande besök hos prostituerade, avlagda mera för att han ansåg en man borde göra sådana än för att han drevs av någon krävande lust, var han fullkomligt sexuellt oerfaren när han, trettiosex år gammal, träffade sin hustru. Han hade levt ett sparsamt, ja snålt ungdomsliv, utan några utsvävningar eller fruntimmershistorier, vare sig av realistisk eller romantisk art. Till en del berodde detta rätt och slätt på något så banalt som ekonomisk omtänksamhet: han drog sig för att sällskapa med kvinnor, som under hans ungdomstid ännu hade den inställningen att mannen skulle bjuda — på teater, danstillställningar etc. Och det animala draget i hans natur var inte så starkt att det kunde övervinna det ekonomiska förnuftet, det fanns där visserligen, men det aktualiserades aldrig i hans livsförsel. Han var en sådan karaktär som den kristna sedligheten är skapad för: inte direkt kysk, men fullkomligt behovslös. Och så där lagom egoistisk att han i alla livets situationer först frågade sig vilket kunde vara förnuftigt, det vill säga hälsosamt för honom själv. Människor som hängåvo sig åt en våldsam entusiasm eller en vild passion betraktade han helt enkelt såsom "idioter", han förmådde fatta deras motiv lika litet som han kunde fatta ekonomiskt eller personligt misslyckande i tillvaron.

Kvinnan som blev hans hustru träffade han under ett tillfälligt besök i Strängnäs. Hon var tjugo år, dotter till en

pensionerad lärare, med stränga ideal när det gällde kvinnan, och en djup avsky för det yrke han levt på, emedan det fört honom i allt för intim kontakt med statare, lantarbetare och deras ouppfostrade, osnutna och efterblivna ungar. Hon tillhörde den ljuva typen, den sittande, tystlåtna, med violblå ögon, gräddvit, mjuk hy och en doft av mjölk och nybakat bröd omkring sig. Fysiskt var hon mycket väl utvecklad, men det røjde hon intet medvetande om; hennes själ hade utvecklats bort från uppmärksamheten på det fysiska i naturen, den hade levt in i alla de ord, som frodas så friskt och ohämmat framför allt i lärare- och lärarinnehem: plikten, kvinnans uppgift i livet, kärlek till hem och barn — det vill säga: de egna — till djur och blommor, allt vackert, rent, friskt, upphöjt och heligt. Eftersom hon ständigt varit uppmärksam på sin framtida uppgift slog hon sedigt ner ögonen i närheten av alla män och greps av en slags själslig sinnesrörelse, som kom henne att verka känslorik, vid alla antydningar om mans och kvinnas livsförening. Hon var precis den hustru herr Lund behövde, han kände det genast han träffade henne. Han friade på en julfest, och de gifte sig till pingsten.

Det var uteslutet att han skulle kunna skänka sin hustru någon sexuell tillfredsställelse, han var inte så inställd, och hade blivit förskräckt och inte vågat gifta sig över huvud taget om han kunnat tänka sig att det var meningen med äktenskapet. Och hon begärde det lyckligtvis inte — hon kunde inte heller tänka sig att det var meningen. De voro båda två så typiska produkter av förkrigstiden, då det ansågs att en kvinna inte levde tillsammans med en man för att finna någon slags njutning, ja då det betraktades som skamligt och syndfullt om hon av en slump råkade erfara njutning i samlivet med honom. Faktiskt gifte de sig emedan det var en samhällelig tradition att man och kvinna

skall gifta sig — inte något annat, ingenting mera, än just detta: gifta sig — leva vid varandras sida, sätta bo och, om det blir så, få barn. Han hade ju spart pengar i den avsikten, hon fick några tusen av sin far, som spart dem i den avsikten. Och så satte de alltså bo. De köpte en villa i Enskede, som just då börjat växa och blivit på modet bland medelklassen; de voro vänliga och aktningsfulla mot varandra, och prövade aldrig varandras nerver ens i den mån de ägde nerver; de fingo ett barn vartannat år, och när de fått tre stycken kommo de, utan att öppet tala därom, utan att behöva tala därom, emedan de voro inställda på samma förnuftslinje, överens om att inte skaffa sig flera — ty det skulle bli för dyrbart och dra ner hemmets ekonomiska standard. I hemlighet kände de dock att det var synd, inte att de skildes till säng och säte, utan att de inte läto barnen komma såsom naturen bestämt, därför började fru Lund försvara sig med att hon kände sig sjuklig, hon klagade på bristande aptit och blodbrist, och lyckades verkligen få sådan i så hög grad att läkaren fann sig föranlåten ordinera henne ferrol. På det sättet räddades hemmets ro och välstånd och makarna kunde fortsätta att vara vänliga och aktningsfulla mot varandra, samt låta barnen växa upp med blickarna riktade mot studentexamen och en god medelklassframtid.

Men just när herr Lund passerat femtioårsstrecket ändrade han en liten, liten smula på sina vanor. En eftermiddag när han som vanligt satt på spårvagnen mellan Norrmalmstorg och Slussen hände det honom, skenbart helt omotiverat, ehuru han naturligtvis var mogen för det, att han fick upp ögonen för en liten bit och en stund av stadens liv: den hektiska timme när banker, butiker och varuhus i centrum tömmer ut sin härskara av brådskande människor. Med ens greps han av en obetvinglig lust att gå till spårvagnsombudet vid Slussen. Han steg av vagnen, och

gick. Och därefter fortsatte han att gå mellan kontoret vid Norrlandsgatan och Slussen varje eftermiddag: det blev till en passion för honom. "He", sade han då han för sin hustru skulle förklara varför han kom hem tre spårvagnar senare än han förr brukat, "man behöver lite motion, kära du, man sitter så mycket stilla om dagarna, man blir gammal i förtid —" Samtidigt började han lägga ner större omsorg på sin klädsel, ett tag verkade han riktigt snobbig, med lackskor, grårandiga byxor, ljus höst- och vårrock, käpp och plommonstop. Det var för att han måste representera firman, sade han, under chefens frånvaro kom det ju ofta upp en del eventuella kunder, och då — "nej, det gick ju inte an att visa sig för pasig!" Han lyckades sorgfälligt dölja att han under en tid av ett till två år kände sig gripen av en feberaktig rastlöshet så fort han steg ut från kontoret klockan fem, att han under hela dagen, ja ända från tidigt på morgonen, såg fram mot den stunden med nästan kväljande otålighet.

Då han stigit ut ur porten stannade han en minut ungefär, hängde käppen med silverkryckan över vänstra armen, drog omständligt och liksom med en viss njutning, på sig handskarna, medan han långsamt såg sig om, som en människa vilken är fullkomligt fri och bekymmerslöst undrar åt vilket håll hon skall styra kosan. Hans ögon hade ett spänt uttryck. Om det regnade lite grann stannade han gärna i porten ett tag, och såg fundersamt övervägande åt båda hållen. Slutligen gick han dock åt det rätta — det skulle aldrig fallit honom in att inte gå åt rätt håll — han vandrade med fjädrande steg, men varken för fort eller för dröjande, Norrlandsgatan fram, vek in på Hamngatan, sedan på Regeringsgatan, korsade Gustav Adolfs torg, Riksdagsplan och Mynttorget, för att därefter, via Västerlånggatan, nå Slussen där han genast steg på förortsspårvagnen.

Det var inga krokvägar, herr Lund gjorde, inga onödiga dröjsmål på vägen: den tog honom precis tjugotre minuter. Men under dessa tjugotre minuter nådde hans liv en senkommen blomning, han kände att han verkligen levde, nerverna stodo på helspänn, hjärtat skälvde i bröstet, pulsarna bultade vid tinningarna, och ögonen lyste med en öm glans mot alla de hundratals unga kvinnor han mötte på vägen. Han skulle aldrig kunna vara otrogen mot sin äkta hälft, han formulerade inte någon sådan önskan i ord, hans tankar höllo sig alltjämt långt borta från könsmedvetandet; och *om* något så otroligt hänt att en kvinna försökt spela Potifars hustru gentemot honom skulle han utan tvivel flytt under ännu större panik än någonsin Josef. Men ändå gick han varje dag under tjugotre minuter i ett fullkomligt kärleksrus mellan Norrlandsgatan och Slussen. Staden blev ett levande väsen, som han ägde och själv tillhörde. Den symfoni av ljud, sammansatt av bilhorns tutande, spårvagnsklockors klinganden, klappandet av steg, människoröster, skratt, vindens sus i parkträden, som staden slungade upp mot den för varje dag skiftande kvällshimlen, trängde in i honom, sprängde ini honom som en kvinnas kärlek spränger i mannens hjärta, uppfyllde honom, som ett lätt champagnerus, med en förnimmelse av jubel och oövervinnelighet, och kommo hans känslor att klinga i bröstet. Sprättigt, med upplyftat bröst och lysande blickar, vandrade han fram genom vimlet, eggad av tusen sällsamma önskningar, utan att medvetet tänka någon enda, stimulerad av de tusen möjligheter, som livet, skymningen och existensen av tusentals unga kvinnor erbjödo en man, utan att på allvar våga ens tanken på att gripa efter en enda.

Så småningom, efter två somrar och en vinter, ebbade stämningen bort inom honom. Herr Lund passerade den gräns över vilken alla män måste gå och på vars andra sida

de upphöra att vara egentliga män, åtminstone i biologisk mening. Han lade inte märke till det själv; det var så länge sedan han använt sig av sin manbarhet att han inte saknade den —; och av samma skäl kom ingen kvinna att sakna den. Men han fortsatte alltjämt att gå den lilla biten mellan Norrlandsgatan och enskedespårvagnen vid Slussen. Elegansen utplånades, käppen med silverkrycka utbyttes mot det mera praktiska paraplyet, skorna täcktes av galoscher, som han började med efter en lätt förkylning och sedan fortsatte att bära den mesta tiden av året, ryggen böjdes, ögonen förseddes med glasögon, nästippen rodnade och svällde så att den tycktes hänga melankoliskt ner mot överläppen. Men som sagt — han gick alltjämt. Och det var inte enbart av vana. Ty nu *såg* han även på Kvinnan, han såg medvetet på henne, med denna tankens maktlösa lystnad som besätter män vilka livet igenom varit sexuellt otillfredsställda, han betraktade hennes former, bröstet, armarna, benen, länderna, i fantasin vadade han, som en pubertetsårspojke, genom ett hav av kvinnolemmar, tankarna lekte ständigt med synder som han aldrig skulle kunna begå. Och just därför tänkte han på dem. Det fanns inte längre någon fara för att han skulle kunna riskera sin sociala existens, sin ombonade ro, sitt värdefulla själslugn. Och då kunde han ju kosta på sig att frossa.

En gång under Herberts första tid på kontoret kom han att göra herr Lund sällskap därifrån. De gingo från Norrlandsgatan till Slussen. Den gamle mannen blev tvungen att hålla starkare fart än han brukade; han flämtade lite astmatiskt, galoscherna klaffsade med ett sugande ljud mot stenläggningen, paraplyets ståldoppsko smällde oregelbundet. Plötsligt sade han inställsamt:

— Stockholmsflickorna blir allt vackrare och vackrare för varje år! He — tycker ni inte det, Folkeson?

Hans andfåddhet kom rösten att verka upprörd — eller åtminstone mera upprörd än han kanske var. Herbert ryste ofrivilligt till.

— Jag vet inte, svarade han undvikande, jag har aldrig tänkt på —

Och så den här frigjordheten som de lagt sig till med, fortsatte herr Lund, endast mån om att forcera fram sin egen tankegång, den här frigjordheten, ja! Vad ska man säga om den? Att röka och dricka och — He, ja ni förstår, va? Göra vad som faller dem in!

Rösten blev gäll, satserna slungades ut stötvis, som i vredesmod:

— Man måste säga — de nekar sig ingenting! En flicka nu för tiden *håller* inte på sig gentemot pojkarna! Nädå, nädå!

— Och varför skulle hon det också, avbröt Herbert hånfullt, för att försöka stoppa det senila ordflödet.

— Ja, varför skulle hon det, ja, medgav den andre genast i nästan gnisslande ton, varför ja, varför? Men annat var det på min tid!

Det verkade som grämde han sig lika mycket över det nutida förfallet som över att det varit annorlunda på hans tid. Herbert, som redan nu visste att den gamle själv hade en dotter i tjugoårsåldern, gav honom en smygblick från sidan: det trötta gubbansiktet, med den röda näsan och de blacka ögonen, var lika grått och uttryckslöst som vanligt, det kunde inte spegla den själsliga sinnesrörelse som rösten rörde. Under några minuter hördes bara galoschernas sugande klaffsande och paraplydoppskons smällande mot gatstenarna, mitt i det odefinierbara brus som ideligen uppstod på varje punkt av gatan utan att ändå kunna lokaliseras till någon avgränsad del, när de två från motsatta håll kommande människoströmmarna brötos mot varandra. Herbert hade redan börjat fundera på sina egna

angelägenheter när gubben avbröt honom med ett ihåligt fnissande och utropade:

— Men vackra är de — ja, ja, det måste man erkänna — snitsiga, så att säga, käcka som bara tusan!

Herbert kände sig obehagligt berörd, som om han kommit i rent fysisk kontakt med något grodaktigt slemmigt och kallt. Fast han hade samma väg som herr Lund, och själv gärna promenerade hem, undvek han efter den dagen sorgfälligt dennes sällskap: ungdomen inom honom avskydde kontakten med alla varelser hos vilka han anade ett fysiskt misslyckande. Det är troligt att herr Lund å sin sida anade sig till den instinktiva motvilja han ingav — hur annars förklara hans sporadiskt uppflammande antipati. Men samtidigt kände han behov av att ha Herbert i sin närhet, och blev retlig till lynnet om denne skickades i något ärende ut på staden; det var som om hans själ ständigt, blint och planlöst, famlade och trevade, som en skumraskinsekt i dagsljuset, efter ungdomen, ungdomens lyster, ungdomens fägring, ungdomens kraft. Under hela kontorstiden satt han på sin plats, sur, gnatig, pedantisk, men när klockan slagit fem reste han sig ofta, förnöjsamt gnuggande händerna, och sade med forcerad glättighet:

Jaja, jaja, så ska man gå hem till gumman igen då —!

Det hände till och med att han smackade med läpparna för att försöka inge den yngre mannen en föreställning om vilka äktenskapliga fröjder som väntade honom. Och samtidigt tiggde han ödmjukt om det allra minsta lilla genförtroende.

4.

Klasson, byggmästaren, kom inte förrän vid elvatiden på förmiddagen, då Lund redan hunnit gå igenom posten och med bekymrad min antecknat dagens växelomsättningar. Klasson ville inte veta något om kommande dagars bekymmer; han njöt av att varje dag bli ställd inför något brådskande, något som absolut måste klaras, om inte direkt på stunden så inom det närmaste dygnet — och så verkligen klara det: då kände han att han var en duktig affärsman, en suverän individ, behärskande omständigheterna.

Han var en liten satt man, med rund kropp, som ägde en oanad rörelseförmåga, ett klotrunt huvud, med gult hår, svagt rödlätt, ständigt svettskinande hy, uppnäsa, stubbad mustasch, och stålblå, vakna ögon vilka han gärna lät få en inträngande, forskande blick när han fäste dem på människor i sin omgivning. Han kom alltid likt en virvelvind, precis som vore han på språng från det ena viktiga sammanträdet till det andra, och bara i förbifarten kostade på sig en titt till kontoret för att klara av några bagateller där också. I tamburen slank han ur rocken nästan utan att stanna — det verkade som om osynliga tjänarehänder grepo tag i den och flådde den av honom i språnget — men han behöll gärna hatten på under de första minuterna. Naturligtvis glömska. En verkligt upptagen affärsman måste vara glömsk på något sätt. — Morn, morn, hojtade han när han rullade in i yttre rummet där Lund och Herbert hade sina platser, någe nytt häruppe? Herbert vände sig till hälften om och bockade sittande; vid

åsynen av chefen hade han för varje morgon allt svårare att undertrycka ett förstulet leende, vars innebörd han själv inte förstod riktigt. Men Lund steg upp och gjorde en aktningsfull bugning, en verkligt vacker bugning, fylld av uppmärksamhet och en fint uttryckt lättnad. Lund hade varit i Klassons tjänst i tjugo år, han kände Klasson, han visste att denne många gånger svävat på ruinens brant; men han var i alla fall löntagaren, den underordnade, och som sådan, hur invigd och betrodd som helst i affärerna, ålåg det honom att visa sin chef tillbörlig aktning. "Det var ju för väl att chefen kommer", sade hans bugning, "allting skulle gått på tok annars —" Och även om det inte fanns något uppseendeväckande nytt sköt han med en betydelsefull grymtning över papperen till principalen.

Med ena benet dinglande i luften satte sig Klasson på bordshörnan — han såg ut som en affärsman i en amerikansk film, tyckte Herbert — och började hastigt bläddra genom brev och anteckningar. Ett och annat stoppade han förstulet i fickan: brev, rörande så viktiga angelägenheter att han faktiskt måste *tänka* på dem. De övriga, de flesta, rabblade han genom halvhögt, interpunkterande det lästa med små utrop, huvudskakningar och affekterat uttråkade suckar, varpå han nonchalant slängde dem tillbaka till Lund, med några klatschiga antydningar till svaren:

— Hm, pyh-puh! "Vi ha härmed äran fästa Eder uppmärksamhet på vår nya prima Anhydrol —" Tyvärr inte reflektera, hågkomst etc —! Gruum & son — Fan också, dispen där borde väl veta att jag har kontrakt — Papperskorgen alltså! Hm, från C. A. Blom — låt se — Ingen check! Vad i allra —? Brubrubure burere — "på grund av tillfälligt sammanstötande förbindelser jag iklätt mig —" Vad tusan menar karlen? Anstånd! Han får så fan heller! Det duger inte Lund, nej, det duger inte! Alltså!

— Jaa, ja, sade Lund, bockade sig över bordet och antecknade.

Nå, vidare i rulljangsen! A.B. Byggnadsjärn — Hågkomst, Lund, hågkomst etcetera! Man vet ju aldrig om man inte nån gång — Jaha! Nej, ser man på, mjölkbolaget i Sala begär personligt sammanträffande för närmare — Nå, då har man den lilla kåken i en ask! Ring upp i eftermiddag och meddela att jag kommer — få se, onsdag, torsdag — nej fredag!

Han smackade belåtet. Men i nästa ögonblick fick ansiktet åter den affekterat brådskande, bekymrade minen.

— Aj fan! Tegel & Cement — fyra tusen tre! Hm fan — fyra tusen tre!

Han tog ett par nervösa steg över golvet; det verkade som om han i en slags panik kastade sig mot utgången för att rusa bort från alltsammans. Så stannade han och slog ut med armen, som hade han beslutat kämpa till sista blodsdroppen:

— Skriv ut ett nytt papper, Lund. Två tusen tre. Jag ordnar mellanskillnaden efter lunchen —

— Javisst, sade Lund, med ett lidande uttryck i sitt gråa ansikte, men jag kanske bör påpeka att också Tapetkompaniet har en fordran —

— De får vänta!

Han hade åter flugit upp på bordet, dinglande med ena foten i luften; byxbenet satt hårt spänt kring det tjocka låret.

— Ja, ja, om herr byggmästarn säger det, föll Lund undan.

— Det säger jag, avgjorde Klasson, med rynkad panna och ögonen blixtrade under de ljushåriga ögonbrynsvalkarna. För fan, människa, tror ni vi kan hålla på och plottra med såna där bagateller just nu! När jag ska starta det största jobb jag nånsin haft! Nää ni, nu gäller det

att segla med alla klutar tillsatta! Rakt med konjunkturvinden!

Han gnäggade till belåtet, som om han uppfyllt en skyldighet mot sig själv genom att avfärda herr Lund och Tapetkompaniets fordran, och återgick till posten och sitt föregående, både nonchalanta och affekterat jäktade sätt:

— Vidare, Lund! Mera Anhydrol — Anhydrol och asbestpapp! Tusan vad folk tror att de uppfinner mycket! Och så är det bara det gamla med nån liten tillsats! Hågkomst i alla fall! Vad är det här? Hm, hm! Puh! Ett par nygifta som vill bygga en villa! Men hur, hur — vad för slags villa? Folk tror visst man vet hur de vill bo bara de talar om att de är nygifta! Be dem närmare precisera sina önskningsar — Jaha, ja! Och så har vi äntligen järnkarlsson. Hm, han ger sig inte, ser jag. Men jag ger mig inte heller — nej, så tusan jag gör'et heller! Meddela'n att om han fasthåller vid sin prisökning vända vi oss till A.B. Byggnadsjärn! He — byggglönerna och så vidare, tiderna och så vidare! Puh, nygifta! Barnungar! Bygga villa på tjänstemannalön — säkerhet i lön! Nä, släng de där nygifta, Lund, kasta dem i papperskorgen! Hm, hm, hm! "Ert anbud av den elvte dennes —" Hm, hmhm, vi får räkna om! Jaja, jaja, den där förbaskade firman ska då ha allting gratis —

Plötsligt tystnade han, sprang upp och ställde sig på golvet, stirrande på ett gräddfärgat brevark, som darrade svagt i hans hand. Så utbröt han explosivt:

— Men vad i helsicke, Lund, *har* vi då inte skickat ett reviderat förslag till L. M. Palm, som han begärde?

Lund reste sig till hälften så han stod hukad över bordet, med de skrynkliga, blåådrade händerna nervöst famlande bland papperen.

— Jag tog mig friheten, stammade han i en upprörd harkling, det är i alla fall fjärde gången —

— Än sen då, skrek Klasson i ett anfall av låtsat raseri, vad menar ni, vad tog ni er för frihet?

Då sköt Lund fram huvudet en aning, och såg för ett ögonblick ut som en kuschad hund, vilken mitt i sin fruktan försöker hugga ifrån sig:

— Men det är ju bortkastat arbete att sända honom ett nytt förslag! Mannen kommer aldrig att bygga! Han bara drömmer om'et!

Klasson fnyste föraktfullt och viftade med brevarket i luften. Den som inte kände honom skulle blivit häpen över den tvära omkastningen i hans lynne.

— Min kära Lund, sade han docerande, det förvånar mig sannerligen inte att ni aldrig skapat er någe eget. He. Första villkoret är: aldrig försumma några tillfällen, inte ens de minsta —

— Men de nygifta, inföll Lund, liksom i rädd desperation.

— De nygifta! Bah! Ack, ack, man måste vara psykolog för att duga till modern affärsman. Psykolog, just psykolog! Ser ni, nygifta människor kan visserligen få för sig att de ska leva för sig själva — som turturduvor, he — i en liten förnäm villa i ett litet förnämt samhälle. Leva bara för varann och så vidare. Men efter tre veckor har de svalnat lite grann för varann och börjat gå på bio. Efter fem känner hon sitt beroende, och funderar på att skaffa sig plats för att få egna inkomster och så vidare; och då måste de ju bo i stan! Efter sex vill han träffa sina ungarlsvänner igen; och då måste de också bo i stan! Efter sju kommer troligen vissheten om att de ska få barn. Och då måste de börja spara!

Han gjorde en vid gest, en alltomfattande gest, som kände han sig belåtet sitta inne med kunskapen om allt mänskligt liv, och fortsatte:

— Men en stadgad femtioåring däremot som L. M. Palm, som börjat drömma om lugnet och trevnaden och

solnedgångarna i den egna trädgården och rosenodling och så vidare — he, han är petnoga och besvärlig, min kära Lund, men han bygger till slut! Ja, ja, han bygger! Bara man hittar rätta ordet åt'en, rätta stilen så att säga, den som griper tag i hjärterötterna! Man måste vara psykolog, kära Lund, tänka på drömmens makt över människan och så där —!

Som om han plötsligt kom ihåg nödvändigheten att ha bråttom snurrade han runt på klacken och rusade, viftande med brevet, in i ritkontoret. Väggen mellan de två kontorsavdelningarna bestod till hälften av ett stort, rutindelat fönster. Genom detta såg Herbert hur Klasson och hans medhjälpare, två nyutexaminerade arkitekter, störtade hit och dit, slängande och viftande med väldiga blåpappersritningar, böcker, materialtabeller; det verkade som om en virvelvind slunkit in i rummet och nu sopade allting därinne runt, runt stolar och bord, runt väggar och skåp. Inte ett begripligt ord trängde ut till Herbert, bara ett ihållande surr, blandat med ett och annat gällt utrop, vilket ytterligare stärkte intrycket av komisk meningslöshet, som scenen gav honom. Lund slängde grymtande till honom en packe slarviga brevkoncept, och han började helt mekaniskt skriva ut dem på maskinen. "Erkännande mottagandet av Edert ärade brev av den 25 dennes —" Dennes, dennes — vad det låter fjolligt! Det är april i alla fall. Vårmånad så gott som. Snön börjar smälta ute i backarna. Nästa månad är maj. Jag måste tänka på en ny sommarkostym — det lär bli modernt med hel flanellkostym i år. Hur var det nu? Dennes alltså. "— ha vi härmed äran —" Hm, varför just äran? Ja, varför inte just äran? Det är bara en fras i alla fall, ingen fäster sig vid den, man skulle gott kunna skriva: ha vi äran be er dra åt helvete. Förresten är det inte jag som skriver den, det är firman. Och firman, det är Klasson. Egentligen är det inte Klasson, heller, det är

hans signatur, underskriften. Nå, äran "fästa Eder uppmärksamhet på —" Egendomligt. Här sitter vi, två stycken kontorsslavar på var sitt håll i landet och skriver brev till varandra; men breven är alldeles meningslösa, tomma fraser bara, ord radade efter varandra; de får en betydelse först när respektive basar tecknat sina signaturer under dem. Det är med affärslivet ungefär som med konsten: signaturen är det värdefulla. Det vill säga om folk får för sig det! Man lever inte på sitt verkliga värde, utan på det man kan inbilla folk att man äger — Hm, filosofi. Och ändå bara struntprat, gammalt som gatan. Men i alla fall: hur många av de tusentals kontorsslavarna och affärsanställda, som dagligen sitter och skriver ut floder av brev till varandra, har en aning om vad de egentligen handlar om? Hans egen skrivmaskin smattrade muntert sin melodi om fliten och affärsoptimismen. Ord bara, ord och fraser! De riktiga värdena kan man aldrig lära känna. Man fastställer ett pris — på ett hus, på byggnadsmaterial, sten, betong, järn, trä, papp, färger — och så arbetar man med den föreställningen att det är något reellt. Och då är det ändå bara en lös, mycket lös överenskommelse. Lustig historia, till exempel, den där med Sofia församlings tomter, som Klasson grämde sig så förbaskat över att han inte kom åt för ett år sen! Den kostade tjugo tusen visst nittonhundrasex. Och så såldes de för sjuhundratusen. Hm. Varifrån har mellanvärdet kommit? Hur har det skapats? Stoff till en roman. He ja, Folke han ville ju att jag skulle slå mig på att skriva —

Det ringde i telefon. Lund svarade, först i sin vanliga, vardagsgriniga ton, sedan med en slags aktningsfullt stammande: ja, ja, jaha, ett ögonblick! Som om han anat att det gällde honom kom Klasson utrusande. Lund sade i en teatervisning:

— Kamrer Holmström i Inteckningsbanken önskar —

Klasson tystade honom med en handrörelse och steg fram till telefonen. Ögonblicket innan han grep tag i luren rätade han på sig och drog in andan, varvid han såg ut som en skådespelare som står i kulissen och väntar på sin entréreplik:

— Hallå ja! Klaaaasson! — Nej, men tjänare, tjänare! Javisst, ser du, prima, prima liv varenda dag! Och du själv då? — He, ja, förbaskat fin hippa — Och den där lilla mörka, sen, hon blev ju pin nerkärad i dig! — Jo, jo, för tusan, jag tar inte fel på sånt, jag känner fruntimren — erfarenhet, förstår du —!

Så kortare, affärsmässigare:

— Nå, vad säger gubbarna i banken om projektet? — Åh, verkligen? Storartat! Om fredag? Skönt, skönt — den där prisen i Allmänna, du vet — ja, just han — ligger visserligen över mig för att få't, men om gubbarna bestämmer sig om fredag så — Javisst, det blir någe pampigt! Granitfasad i bottenvåningen, balkonger och krusiduller i den där gedigna stilen — tjugotusenkronorsklassen! — Vad sa du? Funkis? — He? Javisst, men om det bara är en fluga? — Jaja, visst är det en viss stil på't, det förnekar jag inte, och om du säger att gubbarna har sina sympatier åt det hållet, så — — Hör du, förresten, varför kan vi inte gå ut och ta lunchen tillsammans och resonera igenom saken ett tag? På mitt konto naturligtvis! Opris va'? — Överenskommet då — halv ett! Ja, hej, hej! — Ett ögonblick, hör du! Du har väl tryckt ordentligt på tomtläget? Va', finaste tomten på hela Hornsgatan! Blivande knutpunkt för söder! Affärsläge! Ja, ja, bra. Så long —

Då han lagt ner luren stod han en halv minut och knäppte med fingrarna; ögonen strålade, munnen trutade segervisst.

— Nå fan, sade han till sist triumferande, de nappar, de nappar! Och den här gången ska jag bli man för att behålla kontrollen till slutet! Man ska få se vem C. F. Klasson är —!

5.

Klasson ringde strax efter nio på morgonen och gav Herbert order: "Hallå ja, Folkeson, släng allting däruppe och ge er iväg till tomten på Hornsgatan — ni vet var den ligger! Ta en kärra så det går undan! Jag har skickat dit några gubb som ska spika hop ett verktygsskjul och slänga upp mitt bomärke till klockan fyra i eftermiddag då det kommer ett par prissar — Nå, allt ska vara klart då, begrips? Se bara till att det inte blir för mycket ölande —" Herbert tog en portfölj med några tidningar i under armen — en kontorsman som skall inspektera måste ha en portfölj under armen — och promenerade upp till söder. Han gjorde sig ingen brådska; han njöt av den oväntade friheten från kontorets stillastående atmosfär. Gatorna verkade utdöda för honom som var van att gå dem under de livligaste tiderna på dygnet, morgnar och kvällar. Luften var hög och klar, den gula aprilsolen strålade över strömmen, och kommo Skeppsholmens röda tegelhus att lysa intensivt, de vita fiskmåsar blixtrade stundom till som snabba ljungeldar när de döko mot vattenytan, skärgårdsbåtarnas besättningsmän skrubbade däcken och visslade muntert i vinden. Då han passerade Slussen drog en kall luftvåg fram över staden, ett svart moln seglade upp bakom söders höjder, inhöljde för några minuter allting i en dunkel skymning, tömde ur sig lite lätt snö och upplöstes därefter över saltsjön; snön smälte genast, efterlämnande ett prickigt mönster av fukt på gatstenarna — det såg ut som om någon i förbigående svept över staden med en